

Možnosti a limity analýzy mikrosystémové roviny stranické soutěže – případ Kanady

ROMAN CHYTILEK*

Abstract: Merits and Limits of the Micro-system Analysis. The Case of Canada

The present article aims to demonstrate the merits and limits of the micro-system analysis (MSA) of the party competition. MSA has been used for several past decades rather intuitively and still lacks any adequate definition (or even unified theory) and therefore it is conceptually very underdeveloped. This text offers very inclusive working definition of the MSA and argues that distinguishing between qualitative/quantitative approach to MSA and/or bringing various catalogues and typologies of it is an ineffective try. The MSA is characterized by many research subtechniques and can be used in various contexts. Attached case study uses MSA as a tool for a single-member constituency analysis of the federal elections in Canadian provinces of British Columbia and Manitoba. The results certainly wouldn't be any pleasant surprise for those political scientists too mesmerized by various so called „laws“ concerning the relationship between electoral- and party systems.

Keywords: methodology, micro-system analysis, party system, electoral system, micro-level, case study, Canada, elections, single-member constituency

1. Úvod

Zkoumání mikroroviny stranickopolitické (volební) soutěže představuje z metodologického i teoretického hlediska místo, v němž se různě setkávají, protínají a mísí nejrůznější politologické přístupy, východiska a vědecké i mimovědecké zájmy. Jinak řečeno, pobídky pro rozvoj disciplíny nemusí nutně vycházet – a ani nevycházejí – pouze z odborného zájmu politologů, zdroje těchto stimulů mohou být – a jsou – mnohem širší.

O smyslu a užitečnosti podobného výzkumu napanuje mezi politology větší spor. Bernard Grofman, při své reflexi přístupu Reina Taagepera ke zkoumání volebních systémů (Grofman 2000), poznamenává, že jedním z nejdůležitějších úkolů kvantitativního metodologického přístupu je vypracování adekvátních nástrojů pro transmissi informací, které v sobě obsahuje analýza mikrosystémové roviny, na makroúroveň státních útvarů. Jde podle něj o metodologicky mimořádně náročnou operaci, kterou přirovnává k vybudování makroekonomiky z čistě mikroekonomických základů.

Pouze tvrdit, že k mikrorovině odkazují i čelní představitelé směru, zdůrazňujícího kvalitativní aspekty, jako např. Maurice Duverger (Duverger 1978) nebo Giovanni Sartori (Sartori 1997, č. 2001), by podle všeho bylo podceněním skutečnosti, že analýza plošného rozdělení voličů a jejich preferencí, představuje – alespoň deklarovaně – i v úžeji zaměřených volebních

* Veškerou korespondenci zasílejte na adresu chytilek@fss.muni.cz

studiích či pracích, zkoumajících širší spektrum institucionálních podnětů, které se jinak stávají k matematickým kvantitativním modelům velmi rezervovaně, *conditio sine qua non*. Mikrosystémová analýza se uplatňuje i v těch politologických a sociálněvědných pracích, které si primárně nekladou za cíl analýzu, v níž by se všechny proměnné vztahovaly k stranickopolitické soutěži a/nebo systému politických stran, nýbrž svou pozornost zaměřují na studium některých širších sociálně-politických konceptů (např. etnicity).

Rozbor nižších úrovní stranickopolitické soutěže má zároveň – v oblastech hodnotově i účelově racionálního jednání – nezanedbatelný praktický význam i pro aktéry (politické strany nebo jednotlivé kandidáty), kteří se takové soutěže bezprostředně účastní. Spokojit se s vysoce agregovanými údaji z makroroviny by pro strany znamenalo ocitnout se v pozici Sartoriho „střelců za tmy“ a předem tak minimalizovat své vyhlídky v jakémkoliv volebním klání. Data z makroroviny rovněž poskytují aktérům pobídky v oblasti ústavního inženýrství. Vzhledem k obecně strategické povaze těchto informací se stává tento druh mikrosystémového výzkumu „tajným věděním“ *sui generis*, přesto právě toto je oblast, která se rozvíjí nejdynamičtěji a ovlivňuje politologii v celé řadě oblastí, z nichž na prvním místě je potřeba zmínit metodologickou dimenzi.

Jak již bylo naznačeno, pobídky a motivy pro výzkum mikrosystémové roviny jsou opravdu velmi heterogenní, čemuž odpovídá i skutečnost, že při samotné analýze jsou používána nejrůznější metodologická východiska a postupy. To, kromě demonstrace faktu, že politologie je plurální a prakticky užitečnou vědou, v sobě zahrnuje i problémy nesjednoceného pojmosloví, konstrukce *ad hoc* analytických nástrojů, obtížné přenosnosti některých konceptů a postupů z jednoho prostředí do druhého, jejich inkompatibilitu a malou vzájemnou provázanost. Tato dílčí konstatování vedou k nikoliv překvapujícímu závěru, že stav rozpracování celé disciplíny prozatím ani vzdáleně není ve stadiu, které by umožnilo konstrukci jedné souvislé, obecněji akceptované, teorie.

O nic podobného se ostatně nepokouší ani následující text. Jeho cílem je nabídnout pracovní definici mikrosystémové analýzy, vymezit a charakterizovat alespoň základní přístupy k ní a následně mezi nimi strukturovat. Připojená případová studie – mikrosystémová analýza federálních voleb v kanadských provinciích Britská Kolumbie a Manitoba – má pak ukázat možnosti a limity celé metody.

2. Analýza mikrosystémové roviny stranické soutěže – pracovní definice, možné přístupy

Pro potřeby tohoto textu budiž *analýza mikrosystémové roviny stranické soutěže* (dále jen mikrosystémová analýza) pracovní definována jako „soubor metod a technik, jejichž cílem je zkoumání geograficky nižších úrovní konkrétní stranické soutěže v určité geografické jednotce, tvořících ve svém souhrnu danou stranickou soutěž takové geografické jednotky“. Definice je nominální a z hlediska možností zkoumání značně inkluzivní, neboť zejména:

1. Nespojuje explicitně mikrosystémovou analýzu s nadstátními, státními či substátními útvary, či jinak definovanými správními jednotkami, nýbrž ji vymezuje geograficky.¹
2. Nespojuje explicitně mikrosystémovou analýzu se zkoumáním *výsledků* voleb, což umožňuje zkoumat širší projevy stranické soutěže (např. volební kampaň).
3. Nestanovuje podmínku současné analýzy všech podúrovní dané geografické jednotky.
4. Nevyžaduje, aby mikrosystémová analýza byla prováděna v návaznosti na další proměnné.

5. Umožňuje, aby stranická soutěž byla v analýze závislou i nezávislou proměnnou, pokud mikrosystémová analýza probíhá v kontextu více proměnných..

6. Nestanovuje, jaké metody a techniky mají být při analýze použity.

Vymezení naopak explicitně předpokládá 1. existenci konkrétní stranické soutěže, 2. probíhající v rámci určité geografické jednotky, 3. kterou je možné rozčlenit do geografických podjednotek, přičemž 4. předmětem analýzy je 5. zkoumání dané stranické soutěže v jedné nebo více z těchto geografických podjednotek.

Je zároveň třeba přiznat, že tuto definici nabízím *post festum* jako reakci na množství prací, které nějakým způsobem analýzu mikroroviny intuitivně reflektovaly a/nebo s ní explicitně operovaly, aniž by ji ovšem – více či méně – adekvátně definovaly. Ta okolnost, že ze samotného názvu mikrosystémové analýzy intuitivně vyplývá, co pod ní lze nejspíše subsumovat, ostatně snahu o nalezení nějaké obecnější definice nijak nepovzbuzovala, právě naopak.

Strukturace mezi jednotlivými přístupy k mikrosystémové analýze představuje méně problematickou a dobrodružnou operaci jen zdánlivě. Jako základní by se – jako i jinde v sociálních vědách – mělo jevit rozlišení mezi *kvantitativním* a *kvalitativním* metodologickým přístupem, tedy na jedné straně mezi přístupem, který se snaží vytvářet generalizovaná tvrzení pomocí studia co největšího množství případů, na druhé straně mezi přístupem, který se snaží co nejlépe porozumět každému jednotlivému případu. V politologii je toto štěpení jasně patrné na *makroúrovni* (Berg-Schlosser 1995, Coppedge 1999 aj.).² Dirk Berg-Schlosser ve svém textu shrnuje všechna dilemata, provázející oba přístupy a podobně jako Michael Coppedge naznačuje, že již existují technické – avšak nikoliv sociální – předpoklady pro nějakou formu jejich smíření a alespoň částečného sjednocení.

Pokud je někde v politologii k takovým metodologickým experimentům prostor, je tomu tak právě v mikrosystémové analýze. Název „mikrosystémová analýza“ je – z pohledu metodologie sociálních věd – v tomto kontextu poněkud zavádějící – mikrorovina zde neimplikuje nutně odlišné metody a techniky zkoumání³, nýbrž pouze odlišný (geografický) prostor, v němž ke zkoumání dochází. Dilemata, přítomná na makroúrovni, se jistě reprodukují i zde, ovšem s menší intenzitou a větším množstvím studií, které do sebe nějakým způsobem metodologicky inkorporovaly oba přístupy. Grofman (Grofman 2000) se mj. i proto snaží mezi oběma přístupy rozlišit nikoliv na základě použité metodologie, nýbrž na bázi *formálních výsledků* analýzy. Typickým výstupem kvalitativního přístupu, v němž bylo použito mikrosystémové analýzy, je podle něj práce D. Raeho (Rae 1969) o vlivu volebního zákonodárství na volební výsledek, založená na analýze jednotlivých volebních obvodů. Charakteristickými znaky tohoto výstupu jsou verbální prezentace a používání jednoduchých statistik. Kvantitativní mikrosystémová analýza je v Grofmanově přehledu zastoupena prací A. Downse (Downs 1957), jako typické znaky jsou uváděny přítomnost formálních modelů a tvoření axiomů.⁴ Kvantitativní a kvalitativní studie se dále liší použitým – vzájemně nekompatibilním – pojmovým aparátem.

Takové dělení ovšem jen stěží vystihuje současný stav disciplíny, v níž v souvislosti s radikálním snížením nákladů na informace stoupla možnost provádět kvalitativní analýzu velkého množství zkoumaných případů. Příkladem toho je *opus magnum* italské politoložky Daniely Caramaniové (Caramani 2000). Caramaniová zkoumala ve vzorku osmnácti západoevropských zemí volební výsledky v jednotlivých volebních okrscích od roku 1815 až do současnosti, dále rozvoj volebního práva a proměny volebního zákonodárství. Na základě mikroskopického popisu každého zkoumaného případu a každé proměnné a jejich následného srovnávání formulovala

pak hypotézy o homogenizaci volebního chování v rámci jednotlivých národních států („volební nacionalizací“). Práce Caramaniové je pozoruhodná nejen důsledným používáním mikrosystémové analýzy a přítomností neuvěřitelně robustní datové základny⁵, využitelné i pro jiné výzkumy, nýbrž i použitou metodou, která zřetelně stírá hranice mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem a zhruba odpovídá technice, kterou Berg-Schlosser označuje jako „kvalitativní komparativní analýza“ (*Qualitative Comparative Analysis, QCA*).

Sledovat, zda konkrétní studie vychází spíše z kvalitativního či kvantitativního metodologického přístupu, má jistě smysl, striktní rozdělení mikrosystémových studií na kvalitativní a kvantitativní nemusí však samo o sobě mít dostatečnou rozlišovací schopnost. Jako další dělicí kritérium lze navrhnout *posouzení věcného kontextu* mikrosystémových studií. Prakticky by to ovšem znamenalo vytvoření velmi rozsáhlého, avšak přesto velmi neúplného, katalogu způsobů použití mikrosystémové analýzy. Stranická mikrosoutěž bývá v analýze závislou i nezávislou proměnnou, přičemž nejčastěji – avšak nikoliv výlučně – bývá analyzována společně ve dvou či víceprvkové kombinaci s volebním zákonodárstvím (především volebním systémem), geografickými faktory (rozložení voličů, podoba volebních okrsků), stranickým systémem, problémem reprezentace menšin a marginalizovaných skupin, působením zájmových skupin, vztahy mezi centrem a periferií, regionalismem, ideologickou strukturací, politickou stabilitou, politickou komunikací, politickou socializací, případně dalšími širšími podporami politického systému. Nezbyvá proto, než konstatovat značnou metodologickou i substantivní flexibilitu mikrosystémové analýzy, připouštějící použití v nejrůznějších kontextech a ve zbytku článku ukázat jeden z možných způsobů jejího využití.

3. Mikrosystémová analýza v systému *single member plurality* – případ Kanady

Následující text – případová studie – podává v prvním plánu informaci o podobě mikrosystémové stranickopolitické soutěže, kterou mezi sebou ve federálních volbách 1997 a 2000 vedli relevantní aktéři (politické strany) v kanadských provinciích Britská Kolumbie a Manitoba, v širším kontextu si rovněž klade za cíl ukázat některé ambivalentní rysy, které ve federálních volbách vykazuje při svém srovnání federální, provinční a lokální rovina volební soutěže ve vztahu k působení volebního systému *single member plurality*⁶.

V případě Kanady existuje řada prací (Sartori 1976, Duverger 1978, Palfrey 1989, Strmiska 1996, 1997, Gaines 1999, Sayers 2000, Carty 2001, Sartori č. 2001 aj.), které nějakým způsobem reflektují nižší úroveň kanadské stranické soutěže. To má dobré důvody, které nemusí nutně vycházet z podoby kanadské stranické soutěže – Kanada je geograficky velmi rozlehlou a rozrůzněnou zemí, vystavenou nejrůznějším kulturním i jiným vlivům, s relativně autonomní federální i provinční strukturou, přičemž tato „multidimenzionalita“ (Strmiska 1996) sama o sobě legitimuje použití mikrosystémové analýzy. Mikrosystémová analýza získala v kanadském případě obzvláštní význam v tom směru prací, které zkoumaly vliv volebního systému na podobu kanadského stranického systému.

Kanada vždy zaujímal ve studiích, zkoumajících vliv volebního systému na formát stranické soustavy a mechanismus jejího fungování mezi zeměmi s westminsterským modelem demokracie, specifické postavení hraniční stranickopolitické soustavy. Kanadská stranickopolitická soustava totiž vykazovala – prakticky ve všech fázích své evoluce – více než dvoustranický

formát, produkující nežádoucí mechanismus fungování, založený na *menšinových* jednobarevných vládách. Přesto tyto ambivalentní rysy neodradily jak Maurice Duvergera, tak Giovanni Sartoriho od toho, aby Kanadu přiřadili – z hlediska logiky fungování – k systému dvou stran, přičemž ospravedlnění tohoto rozhodnutí se v obou případech lišilo.⁷ Následná diskuse se zaměřila především na problém, nakolik představuje Kanada výjimku z tzv. prvního Duvergerova zákona, který postuluje, že systém relativní většiny vede při jednokolovém hlasování ke stranickému dualismu, resp. se pokusila o vysvětlení „nadprodukce“ stran nad dvoustranický formát pomocí odkazů k faktorům, majících vůči stranickému systému vnější povahu. Typickým znakem těchto úvah (Riker 1982, Taagepera a Grofman 1985) byla nejistota ohledně toho, zda mají být úvahy o stranickém dualismu vztaženy k mikrorovině či makrorovině. Do diskuse zasáhla nezanedbatelnou měrou transformace kanadské stranickopolitické soustavy, započatá federálními volbami r. 1993, provázená jejím přeformátováním a změnou systémové logiky, která přiblížila Kanadu systému predominantní strany. Systémová změna nabádala k opatrnosti, přesto to byl opět Giovanni Sartori, který ve své práci o ústavním inženýrství diskusi o „kanadské výjimečnosti“ povzbudil přeformulováním Duvergerových zákonů.

Sartori zavedl do analýzy o vlivu volebního systému na podobu stranického systému jako další proměnnou podobu stranického systému a pokusil se do svých „Pravidel a Zákonů“ vtělit i výjimky. Pro Kanadu jsou podle Sartoriho logiky relevantní zejména Pravidlo 3 (Sartori: 2001, 53–54)

„Dvoustranický formát je naopak nemožný – bez ohledu na volební systém – jsou-li rasové, jazykové, ideologicky odcizené, jedním zájmem semknuté či z jiných důvodů odolávající menšiny (které nemohou být reprezentovány dvěma hlavními masovými stranami) soustředěny v počtu dostatečném k získání relativní většiny v určitých volebních obvodech či geografických kapsách. V takovém případě bude účinek volebního systému reduktivní, pouze pokud jde o třetí strany, které nerepresentují tyto odolávající menšiny“

a Zákon 2 (Sartori: 2001, 59–60)

„Existují-li systémové strukturace, nikoliv však voličský rozptyl, relativně většinové jednokolové systémy vedou (jsou její postačující podmínkou) k eliminaci stran, které ani v jednom z obvodů nezískají většinu, nemohou však eliminovat – takže dovolují – existenci tolika stran nad dvoustranický formát, kolik jich umožňují dostatečně velké koncentrace jejich voličů, schopných díky nim dosáhnout alespoň v jednom volebním obvodu většiny.“

Je na místě upozornit na některé pozoruhodné rysy, vyplývající ze Sartoriho koncepce. Sartori tvrdí, že jeho pravidlo č. 3 se dá „elegantně aplikovat“ na Kanadu a vysvětlit tak její třístranický – a příležitostně dokonce čtyřstranický – formát. Při kritické reflexi Sartoriho tvrzení je na prvním místě potřeba vztáhnout jeho pravidla *separátně* na podobu kanadské stranické soustavy před rokem 1993 a po roce 1993.

Od dob počátku masové politiky do roku 1993 byl pro kanadskou federální politiku charakteristický dualismus dvou masových stran – liberálů a konzervativců (LP a PCP), provázený přítomností menších stran CCF (NDP) a – v určitém období – SCP, což občas způsobovalo, že kanadský premiér byl hlavou menšinové vlády. Sartori vysvětluje existenci stran nad dvoustranický formát existencí „odolávajících menšin“, schopných získávat v určitých obvodech relativní většinu. Rozhodně ovšem nelze nijak favorizovat perspektivu, že by CCF (NDP) a SCP představovaly rasově, ideologicky či jazykově „odcizené“ strany, resp. že by voliči těchto stran nemohli být za

určitých podmínek reprezentování dvěma velkými stranami.⁸ SCP i NDP lze tedy v Sartoriho pojetí zařadit do nejasné kategorie „z jiných důvodů odolávajících menšin“, jejíž diskriminabilita je velmi problematická – může do ní být subsumována jakákoliv strana nad dvoustranický formát. Pak je ovšem nutné přiznat, že cena, kterou Sartori zaplatil za své třetí pravidlo, je velmi vysoká.⁹

Transformace stranického systému po roce 1993, způsobená erozí volebního potenciálu PCP, přiblížila Kanadu systému predominantní (liberální) strany a zároveň přinesla rozšíření počtu parlamentních stran na pět. I na tento stav lze teoreticky uplatnit kombinaci Pravidla 3 a Zákona 2, protože Sartori (Sartori: 2001, 52) explicitně odmítl pravidelnou alternaci vlád jako nutnou podmínku dvoustranického formátu. Na první pohled by se dokonce mohlo zdát, že aplikace Sartoriho modelu na situaci po roce 1993 je spíše snazší, protože jedním ze znaků stran, které nově pronikly do federálního systému stran – Quebeckého bloku (BQ) a Reformní strany (RP), byla jejich silná regionální koncentrace. Výrazně regionálně nerovnovážnou se stala i podpora PCP a NDP, což vedlo k tomu, že LP zůstala jedinou celokanadskou federální stranou¹⁰. A právě zde lze identifikovat největší problém – lze totiž tvrdit, že působení silného volebního systému v kombinaci se strukturovaným stranickým systémem neprodukuje po roce 1993 dvoustranický formát (s třemi stranami nad tímto formátem, zastupujícími „odolávající menšiny“), nýbrž – podle Sartoriho logiky – produkuje jednostranický formát se čtyřmi stranami odolávajících menšin, projevující se neexistencí celokanadské formace, schopné představovat alternativu vůči LP.¹¹ Všechny zde uvedené námitky lze ještě výrazně rozšířit – např. ze Sartoriho logiky nelze vysvětlit, proč nepomohla kombinace silného volebního systému a strukturovaného stranického systému v roce 1993 udržet stávající stranický formát (Strmiska 2001) nebo průnik SCP do stranického systému před rokem 1993. Shrnutí, Kanada se nejspíš rozhodně vzpírá proti zahrnutí do takto vytvořených Sartoriho schémat.

Zbývá ještě připustit hypotetickou možnost, že by Sartori Kanadu po roce 1993 považoval za méně než dokonale strukturovaný stranický systém a predikoval jako výsledek působení silného volebního systému omezující a reduktivní účinek v jednotlivých volebních okrscích (Kombinace 3). V takovém případě se otevírá prostor pro mikrosystémovou analýzu jako způsob, jak prověřit platnost Sartoriho třetí Kombinace.

4. Mikrosystémová analýza federálních voleb 1997 a 2000 v Britské Kolumbii a Manitobě

Tento text vzhledem ke své délce nemůže vyčerpat všechny problémové okruhy, které podobná analýza nabízí a zaměřuje se proto na dva dílčí aspekty, založené na mikrosystémové analýze – matrice stranických konfigurací v jednotlivých obvodech a na otázku efektivního počtu stran (N) na provinční a lokální úrovni.

Podobná analýza není v případě Kanady zcela nová. Gaines (Gaines 1999) provedl analýzu efektivního počtu stran na provinční a lokální úrovni federálních voleb v letech 1949–1993, což mu umožnilo falzifikovat tradiční názory zastánců tzv. Duvergerových zákonů (např. Palfrey 1989) o tom, že Kanada nepředstavuje ve striktním smyslu slova výjimku z Duvergerových zákonů, vzhledem k převládající matici dvoustranické soutěže na lokální úrovni¹². Gaines na základě měření počtu efektivních stran ukázal, že naprostě většinu volebních stranických soubojů na lokální úrovni, je dvoustranická matrice, pro niž by měl podle Duvergera systém „prvního na pásce“ zakládat dispoziční, zcela cizí. Pochybná platnost Duvergerova zákona o vztahu systému

first past the post a podoby systému politických stran, obzvlášť v kanadském případě, vynikne při analýze vývojové sekvence N , představující spíše trend *odklonu* od bipartismu. Dále autor konstatuje, že kanadskou výjimečnost je pravděpodobně nutné analyzovat v návaznosti na některé širší podpory (stranicko)politického systému, zejména geografickou a etnickou rozrůzněnost Kanady a s tím spojenou podobu kanadského federalismu, produkující nejrůznější konfliktní linie, a dále na některé specifické institucionální faktory¹³. Toto konstatování ovšem nijak nepochybuje, že Duvergerova teze je pro Kanadu ztěžně použitelná.

V souvislosti s v současné době již zcela patrnou a nezpochybnitelnou transformací kanadské stranickopolitické soustavy navazuje tento text na Gainesovu práci a na výsledcích federálních voleb v Britské Kolumbii a Manitobě v letech 1997 a 2000 se pokouší ukázat některé pozoruhodné prvky, které z hlediska mikrosystémové perspektivy transformace stranickopolitické soustavy přinesla.

4.1 Použitá metodologie

4.1.1 Efektivní počet stran

Pro výpočet efektivního počtu stran (*effective number of parties, N*) je v textu používán vzorec Laaksa a Taagepery (Laakso, Taagepera 1979) $N = 1/(\sum p_i^2)$, a to především z toho důvodu, aby bylo možné výsledky vůbec nějak konfrontovat s Gainesovými výpočty. Efektivní počet stran je počítán z procent hlasů, které získaly jednotlivé strany ve volbách na úrovni provincií, resp. jednotliví kandidáti na (mikro)úrovni volebních okrsků. Analýza mikroroviny volebních okrsků zcela vylučuje možnost, že by N bylo zjišťováno z počtu mandátů, které jednotlivé strany získaly.¹⁴ Proti počítání „efektivních kandidátů“ na úrovni okrsků existují i metodologické výhrady, které shrnuje Niemi (Niemi 2002). Údaj sám o sobě nemá dostatečnou vypovídací hodnotu, tu získává až v časové řadě, umožňující srovnání několika výsledků voleb, což je případ Gainesovy práce i tohoto textu.

4.1.2 Matrice relevantních stran mikrosystémové stranickopolitické soutěže¹⁵

Na základě volebních výsledků z let 1997 a 2000 je v každém okrsku sestavena matrice obsahující hierarchicky seřazené relevantní články stranickopolitické soutěže. Postup tvorby matrice byl následující:

- 1) Zjištění, zda v daném obvodu kandidát určité strany získal více, než 50 % hlasů.
- 2a) Pokud v daném obvodu existuje kandidát, který získal více, než 50 % hlasů, zaměřuje se další postup na zjištění toho, zda existuje identifikovatelný hlavní soupeř vítězného kandidáta.
- 2a1) Pokud takový soupeř existuje (rozdíl mezi druhým a třetím kandidátem je větší než zisk čtvrtého kandidáta), je matrice dvouprvková
- 2a2) Pokud takový kandidát neexistuje (rozdíl mezi druhým a třetím kandidátem je menší, než zisk čtvrtého kandidáta), je matrice víceprvková
- 2b) Není-li v obvodu kandidát, který získal více než 50 % hlasů a je-li rozdíl mezi prvním a druhým kandidátem větší než zisk třetího kandidáta, je matrice dvojprvková
- 2c) Není-li v obvodu kandidát, který získal více, než 50 % hlasů a je-li rozdíl mezi prvním a druhým kandidátem menší než zisk třetího, příp. dalšího kandidáta (kandidátů), je matrice víceprvková.

Z metodologického hlediska je důležité si uvědomit, že podobná logika konstrukce matic relevantních aktérů, typická s malými obměnami pro prostý jednokolový většinový systém,

v sobě *a priori* zahrnuje předpoklad, že systém prvního v cíli podporuje i na mikrorovně dvoustranický formát stranické soutěže (zvláště patrné je to u pravidel 2a a 2b), avšak zároveň umožňuje i konfiguraci jiných než dvoustranických, matric.¹⁶ Nejde tedy o matematický model, nýbrž o konstrukci s určitými hodnotovými predispozicemi.

4.2 Další možné techniky mikrosystémové analýzy v systému *single member plurality*

Tato pasáž podává přehled o dalších možných nástrojích pro analýzu mikroroviny, které nějakým způsobem reflektují systém *single member plurality*:

1. *Analýza soutěživosti a jistých a nejistých mandátů (Major and marginal seats analysis)*. Tato technika zjišťuje na úrovni okrsku procentní rozdíl mezi výsledkem prvního a druhého kandidáta a následně je přiřazuje do kategorie „jistých“ a „nejistých“ mandátů, přičemž velikost procentního rozdílu jako kritérium pro rozlišení mezi jistým a nejistým mandátem se pohybuje mezi 5–10 %. Její význam je především v aplikovaném stranickém výzkumu, v teoretických studiích bývá spojena např. se zkoumáním míry volební účasti (hypotéza o vyšší volební účasti v soutěživějších okrscích). Z hlediska Kanady představuje sama o sobě nedostatečný výzkumný nástroj, protože příliš explicitně předpokládá na úrovni okrsků existenci dvoustranického formátu.

2. *Součet % hlasů pro dva kandidáty s největším počtem hlasů v daném okrsku (Vote Shares of Top Two Candidates)*. Tato technika poskytuje intuitivní informaci o tom, zda stranická soutěž na úrovni okrsků tenduje k dvoustranickému formátu. Nemůže ovšem zachytit, zda dva hlavní kandidáti ve všech okrscích patří ke stejným stranám, ani nijak kvalitativně nezohledňuje případnou existenci stran nad dvojstranický formát. V případě Kanady ji užívá Gaines jako agregovaný údaj (průměr všech okrsků) v časové řadě (pro období do roku 1993).

3. *Poměr % hlasů mezi druhým a prvním poraženým (Second-First Loser Ratio, SF Ratio)*. Tento index (Cox 1994) pomocí poměru hlasů druhého a prvního poraženého kandidáta zkoumá, nakolik je v rámci obvodu ustaven dvojstranický formát – pokud se poměr blíží 1, nelze hovořit o dvojstranickém formátu, při nízkých hodnotách (pod 0,5) je naopak přiřazení k dvojstranickému formátu možné. Index ignoruje zisk vítězného kandidáta a je proto velmi necitlivý k momentu *soutěživosti* v daném okrsku, neboť podobná hodnota vyjde např. v obvodě, kde jednotliví kandidáti získali v pořadí 72 %, 11 %, 10 %, 5 % a 4 % a v obvodě, kde byl výsledek jednotlivých kandidátů 27 %, 26 %, 24 %, 22 % a 1 %. Jako vhodný nástroj se tedy nejeví pro Kanadu ani jiné země se systémem *single member plurality*.

4. *Údaj o tom, kolik kandidátů jakých stran kandiduje v jednotlivých obvodech*. Veskrze deskriptivní charakteristika má věcný význam zejména v případě, pokud se počty kandidátů a kandidujících stran v jednotlivých obvodech výrazně liší. Pokud by tato krátká studie zkoumala na mikrosystémové úrovni výsledky voleb v celé Kanadě, šlo by o patrně o nezbytný údaj. V Manitobě a Britské Kolumbii, představující z hlediska kandidujících stran relativně velmi homogenní útvary, není podobná statistika nezbytně nutná.

4.3 Mikrorovina federálních voleb v Manitobě a Britské Kolumbii v letech 1997 a 2000

Při interpretaci konfigurací stranických kandidátů a efektivního počtu kandidátů (resp. stran) v jednotlivých obvodech je pozornost věnována zejména vývojové sekvenci let 1997 a 2000

a srovnávání N v Britské Kolumbii a Manitobě, jakož i porovnání převládajících konfigurací kandidátů v obou provinciích.

Britská Kolumbie

Statistiku okrsků v Britské Kolumbii naznačuje následující tabulka¹⁷:

Okrsek	Volby 1997	Volby 2000	N 1997	N 2000
Burnaby-Douglas	NDP, RP, LP	NDP, CA, LP	3,04	3,25
Cariboo-Chilcotin	RP, LP, NDP, PCP	CA, LP, PCP, NDP	2,98	2,42
Delta-South Richmond	RP, LP, NDP	CA, LP	2,73	2,41
Dewdney-Alouette	RP, LP, NDP, PCP	CA, LP	3,03	2,52
Esquimalt-Juan de Fuca	RP, LP, NDP	CA, LP, NDP	3,28	3,08
Fraser Valley	RP, LP	CA, LP	2,23	1,91
Kamloops, Thompson	NDP, LP, RP	CA, NDP, LP	3,21	2,96
Keiowna	RP, LP, PCP	CA, LP	3,03	2,36
Kootenay, Boundary, Okanagan	RP, NDP, LP, GP, PCP	CA, LP,	3,22	3,33
Kootenay, Columbia	RP, LP, NDP	CA, LP	2,36	2,03
Langley, Abbotsford	RP, LP	CA, LP	2,19	1,90
Nanaimo, Alberni	RP, NDP, LP, PCP	CA, LP	3,01	3,06
Nanaimo, Cowichan	RP, NDP, LP	CA, LP, NDP, PCP	3,15	3,45
New Westminster	RP, NDP, LP, PCP	CA, LP, NDP	3,39	3,29
North Vancouver	RP, LP	CA, LP	2,79	2,77
Okanagan-Coquihala	RP, LP	CA, LP	2,52	1,95
Okanagan-Shuswap	RP, LP	CA, LP	2,80	2,35
Port Moody, Coquitlam	RP, LP, NDP	CA, LP	3,13	2,82
Prince George, Bulkley Valley	RP, LP	CA, LP	3,05	2,50
Prince George, Peace River	RP, LP	CA, LP	2,09	1,91
Richmond	LP, RP, NDP, PCP	CA, LP, NDP, PCP	2,81	2,65
Saanich, Gulf Islands	LP, RP, NDP	CA, LP, PCP, NDP	3,26	3,23
Skeena	RP, NDP, LP	CA, LP, NDP	3,14	3,26
South Surrey, White Rock	RP, LP	CA, LP	2,49	2,39
Surrey Central	RP, LP, NDP, PCP	CA, LP	4,08	2,64
Surrey North	RP, LP, NDP	CA, LP	2,97	2,47
Vancouver Centre	LP, RP, NDP	LP, CA, NDP, PCP	3,80	3,63
Vancouver East	NDP, LP, RP	NDP, LP, CA	3,02	3,25
Vancouver Island North	RP, NDP, LP	CA, LP	3,03	2,97
Vancouver-Kingsway	LP, NDP, RP	LP, CA, NDP	3,33	3,29
Vancouver Quadra	LP, RP, PCP	LP, CA, PCP	3,39	2,93
Vancouver South-Burnaby	LP, RP, NDP	LP, CA, NDP, PCP	3,18	3,04
Victoria	LP, RP, NDP	LP, CA, NDP	3,80	3,42
West Vancouver	RP, LP, NDP, PCP	CA, LP	3,34	3,23

Tabulka 1:

Stranickopolitické konfigurace a počet efektivních stran ve volebních okrscích Britské Kolumbie 1997, 2000¹⁸ (tučně strany, jejichž kandidát získal nad 50 %).

Strana	1997 (%)	2000 (%)	1997 mand.	2000 mand.
RP (CA)	43,0	49,5	24	27
LP	28,8	27,5	7	5
NDP	18,2	11,3	3	2
PCP	6,2	7,3	0	0
Jiní	3,7	4,4	0	0
	N = 3,2	N = 2,92		

Tabulka 2:

% hlasů, mandáty a N v Britské Kolumbii (počítáno z % hlasů ve volbách)

Britská Kolumbie, především s přihlédnutím k vývojové tendenci z roku 2000, představuje na úrovni okrsků zajímavý případ mikrosystémové strukturace. Zatímco v roce 1997 nebylo možné kromě převahy RP a relativně snadné identifikaci aktérů – relevantních stran – najít v stranických maticích žádnou zjevnou pravidelnost, volby 2000 naznačují jako převládající matici stranického formátu dualismus CA a LP, s dominantním postavením CA (19 okrsků z 34). V okrscích, kde se tento trend projevil, rovněž došlo ke snížení efektivního počtu stran. Snížující N ovšem lze jen stěží chápat jako fakt, podporující více či méně dokonalý „mikrosystémový bipartismus“ CA a LP, nýbrž je ho nutné vztáhnout spíše k faktoru dominance CA.¹⁹ Ve federálních volbách 1993 bylo N v Britské Kolumbii 3,90²⁰, zatímco ve volbách 1989 3,3. Rok 1993 a transformace federální stranické soustavy, kterou volby přinesly, znamenal v případě BC sedlový bod, v dalších volbách N klesalo, což bylo provázeno projasňováním matrice na mikrosystémové úrovni (dominantní vzorec CA, LP + mizení relevance PCP, příp. NDP v některých obvodech).

Phil Resnick (Resnick 2001) naznačuje, že namísto Britské Kolumbie jakožto politicky homogenní entity je nutné rozlišovat mezi metropolitními oblastmi Vancouveru a Victorie a převážně rurálním, mocensky periferním, zbytkem. Tato teritoriálně-mocenská konfliktní linie produkuje ve svém výsledku poměrně polarizovanou politickou obec²¹, v níž CA a LP představují voličsky jasně odlišitelné politické opce, zatímco identita ostatních formací, včetně NDP a PCP, je v tomto směru nejasná.²²

Mikrosystémová analýza opravdu dovoluje interpretovat situaci tak, že v Britské Kolumbii existují (z hlediska matic i N) dva odlišné subregiony – zatímco v rurálních oblastech je patrná dominance CA, v metropolitních oblastech lze stěží identifikovat jasně převládající matici stranické soutěže, zato lze pozorovat větší množství relevantních aktérů a vyšší N. Počty okrsků, tvořících jednotlivé subregiony, nejsou rovnovážně, což nyní (a i v historické perspektivě) způsobuje, že počet obyvatel BC, kterou oslovuje federalistická politická opce, jejímž reprezentantem LP bezesporu je, je výrazně nižší, než počet těch, které oslovuje antiteze. To se následně projevuje i na volebních výsledcích.

V případě Britské Kolumbie existuje práce kanadského politologa Anthonyho Sayerse (Sayers 2000), v níž mikrosystémová analýza slouží jako prostředek k vytvoření typologie mechanismů, pomocí kterých probíhá organizace voleb a následná volební kampaň na nejnižší úrovni federální politiky. Práce je všeobecně považována za velmi zdařilou, neboť přesvědčivě popsala procesy na mikrorovině, které do té doby odolávaly empirické analýze.

Manitoba

Okrsek	Volby 1997	Volby 2000	A 1997	N 2000
Brandon-Souris	PCP, RP, LP, NDP	PCP, CA, LP, NDP	3,62	3,46
Charleswood St. James	LP, PCP, RP, NDP	LP, CA, PCP, NDP	3,27	3,42
Churchill	NDP, LP, RP	NDP, LP, CA	3,32	2,97
Dauphin-Swan River	RP, NDP, PCP, LP	CA, LP, NDP, PCP	3,81	3,14
Portage-Lisgar	RP, PCP, LP, NDP	CA, LP, PCP, Ind., NDP	3,17	3,17
Provencher	LP, RP, PCP, NDP	CA, LP	3,16	2,45
Saint Boniface	LP, NDP, RP, PCP	LP, CA	2,92	2,82
Selkirk-Interlake	RP, LP, NDP, PCP	CA, LP, NDP, PCP	3,87	3,27
Winnipeg-Centre	NDP, LP, RP, PCP	NDP, LP, CA	3,05	3,12
Winnipeg-NorthCentre	NDP, LP	NDP, LP	2,86	2,31
Winnipeg North-St.Paul	LP, NDP, RP, PCP	LP, CA, NDP, PCP	3,73	3,41
Winnipeg South	LP, RP, PCP, NDP	LP, CA	2,99	2,71
Winnipeg South Centre	LP, NDP, PCP, RP	LP, PCP, NDP	2,67	3,48
Winnipeg-Transcona	NDP, LP, RP, PCP	NDP, CA, LP	2,98	3,02

Tabulka 3:

Stranickopolitické konfigurace a počet efektivních stran ve volebních okrscích v Manitobě, 1997, 2000 (tučně strany, jejichž kandidát získal nad 50 %).

	% 1997	% 2000	1997 mandáty	2000 mandáty
LP	34,3	32,5	6	5
RP (CA)	23,7	30,4	3	4
NDP	23,2	20,8	4	4
PCP	17,8	14,5	1	1
Jiní ²³	1,1	1,8	0	0
	N = 3,85	N = 3,80		

Tabulka 4:

% hlasů, mandáty a N v Manitobě (počítáno z % hlasů ve volbách)

Kenneth Carty (Carty 2001) při hodnocení federálních voleb v Manitobě, následujících po transformaci kanadské stranickopolitické soustavy, poznamenává, že místní voliči mají reálný výběr mezi LP, RP (CA) a NDP. Mikrosystémová analýza toto tvrzení podporuje pouze zčásti, neboť ani pozici PCP nelze označit za zcela periferní. Manitoba z tohoto pohledu představuje velmi zajímavý a svým způsobem jedinečný útvar v kontextu úvah o „regionalizaci“ kanadské federální stranické politiky. Fakt, že v této provincii probíhá víceméně dokonalá soutěž všech čtyř anglokanadských stran, potvrzuje i efektivní počet stran, který se přibližuje hodnotě 4.²⁴ „Více než dvoustranická“ matrice je pro Manitobu charakteristická i na mikrosystémové úrovni, i když zde lze (zvláště ve volbách 2000) nalézt i matrice jiné. Voličská podpora jednotlivých stran není koncentrována zcela rovnoměrně (existují viditelné rozdíly mezi Winnipegem, favorizujícím LP a NDP, a periferními prerijskými oblastmi, kde je silná podpora CA), avšak tato nerovnováha není tak výrazná, aby mohly kandidující strany počítat s jistým ziskem poslaneckého

mandátu v některém z obvodů. Tento fakt lze vysvětlit nejen (z hlediska volební aritmetiky) víceméně periferním postavením Manitoby v rámci kanadské federace, nýbrž i tím, že geografická poloha Manitoby a sociodemografické charakteristiky jejích obyvatel skýtají dispozice k tomu, aby zde s jistým úspěchem a relativně snadnou reprodukcí v čase působily všechny hlavní anglokanadské strany. Podle Michaela Lusztiga (Lusztig 1997) se v Manitobě neuplatní žádná tradiční štěpení a neexistují (snad s výjimkou NDP) žádné přirozené voličské loajality k jednotlivým stranám, což nutí strany v každých volbách usilovat o *ad hoc* podporu nejrůznějších zájmových skupin a segmentů obyvatelstva.²⁵

5. Britská Kolumbie a Manitoba – srovnání a ohodnocení výsledků mikrosystémové analýzy

Srovnání mikrosystémové roviny stranickopolitické soutěže Britské Kolumbie a Manitoby ukazuje, že transformace federálního stranického systému, započatá (či jasně se projeví) federálními volbami roku 1993, je ve federálních volbách (s drobným zpožděním) provázena i transformací podoby stranickopolitických konfigurací na provinční a lokální úrovni. Základním zjištěním je, že tato transformace neprobíhá z hlediska relevantních aktérů uniformně – zatímco v BC je pozorovatelné snižování počtu efektivních stran a tendence k (nerovnováznému) dualismu CA a LP, v Manitobě se naopak počet relevantních aktérů zvyšuje a Duvergerovy (Duverger 1978) efekty systému prvního v cíli (mechanický a psychologický), které by měly zakládat dispozice pro dualismus stran, zde jednoduše – prozatím – nepůsobí nebo alespoň nejsou tím hlavním faktorem, který by strukturoval podobu stranickopolitické soutěže ve federálních volbách. Trend k dualismu v některých manitobských okrscích, jak ho naznačily volby r. 2000, nebude podle všeho produkovat dualismus stran na úrovni provinční. Nelze ovšem ani na moment zapomínat na to, že srovnání výsledků voleb 1997 a 2000 naznačuje, že stranickopolitické konfigurace na mikrosystémové úrovni nejsou strnulé, nýbrž mají tendenci se – podle více či méně pozorovatelných vzorců – vyvíjet. Rovněž je potřeba uvědomit si, že povaha federálních voleb v sobě zakládá možnost, že stranickopolitické konfigurace se v dané provincii mohou změnit z příčin, které mají z pohledu místní politické obce vnější charakter.

V otázce zkoumání efektů, vyplývajících z případného přiřazení Kanady do Sartoriho Kombinace 3, je prozatím rovněž nutné zachovat opatrnost. Nelze vyloučit, že omezující a reduktivní účinek silného volebního systému se postupně projevuje v Britské Kolumbii, mnohem méně je však již patrný v Manitobě. Troje volby od roku 1993 ovšem patrně nejsou oním delším obdobím, během něhož by se měl trend k dvojstranickému formátu na úrovni okrsků projevit.

6. Efektivní počet stran na provinční a lokální úrovni a mikrosystémové stranickopolitické konfigurace – užitečnost analýzy

Tato část textu si klade za cíl krátce na základě hodnocení provedených metodologických operací a věcných výsledků, které přinesly, vyjasnit vhodnost použití obou zde zmíněných kritérií (N a matric stranickopolitických konfigurací) a jejich vzájemnou slučitelnost (pro danou případovou studii).

Laakso-Taageperova formule může v kontextu transformace kanadské stranickopolitické soustavy podat velmi užitečnou informaci především na *provinční* úrovni, obzvláště v časové řadě (např. období 1989–2000). Výsledkem takového použití může být zpochybnění některých tradičních názorů na povahu kanadské stranickopolitické soutěže. Jeho použití na mikrorovně je z metodologického hlediska již mnohem spornější. Hodnota efektivního počtu stran pro každý okrsek je vystavena mnoha zkreslením, vyplývajícím ze zcela nahodilých faktorů (např. odstoupení kandidáta jedné z hlavních stran), proto je třeba s jistou opatrností přistupovat i k jistě podnětným a zajímavým analytickým operacím (např. stanovení intervalu, v němž se v určité provincii na úrovni okrsků efektivní počet stran pohybuje).

Konfigurace relevantních kandidátů přispívá jednak k identifikaci dominantních (a periferních) modů stranickopolitické soutěže, jednak k odhalení (sub)regionálních diferencí nejen mezi provinciemi, nýbrž i uvnitř jednotlivých provincií, které ukazují, že kanadské provincie nepředstavují (nebo alespoň nemusí představovat) na federální volební mapě homogenní jednotky, nýbrž spíše uměle vytvořená společenství.

Slučitelnost obou zvolených indikátorů je ovšem spornější. Z výsledků na úrovni okrsků (viz. tab. 1 a 3) je např. patrné, že změna počtu relevantních aktérů nemusí být nutně provázena změnou efektivního počtu stran *ve stejném*, nýbrž opačném směru. Toto zjištění je bohužel daní z kombinace Taageperova čistě matematického modelu a mnohem volnější a intuitivnější koncepce určování relevantních stran, která je založena pouze na subjektivních definičních kritériích, ve kterých je v tomto případě – alespoň zčásti – skrytě zabudována logika volebního systému prvního v cíli.²⁶ Vzhledem k tomu, že obě použité metody podávají informace, o kterých se nepředpokládá, že budou shodné, nýbrž spíše komplementární, je jejich vzájemné použití zřejmě možné, ovšem s tím, že výzkumník by měl jasně objasnit důvody, které ho k použití obou vedly. Těmi jsou v kanadském případě transformace federální stranickopolitické soustavy, provázená transformací stranickopolitických konfigurací na provinční úrovni federálních voleb ve vztahu k subregionálním diferencím, pro Kanadu tak typickým, které ospravedlňují použití metody tvorby matric mikrosystémových stranických konfigurací jako nástroje, který má sledovat ty změny charakteru mikrosystémové stranické soutěže, jejichž charakter je spíše kvalitativní povahy.

Zvolená kombinace se tak jeví *pro kanadskou federální politiku* jako poměrně vhodná. Její heuristickou kapacitu a případnou univerzálnost jejího použití lze dále testovat v širším měřítku *single member plurality* systémů, nejen ve státních, nýbrž i substátních útvarech.

7. Závěr – regionalizace a fragmentace?

Předchozí teoretickou analýzu lze zasadit do kontextu úvah o vývojových tendencích kanadské stranickopolitické soustavy a kanadské politické obce jako celku. Již zmíněný Kenneth Carty uvádí jako dva z hlavních trendů kanadské stranické politiky konce minulého století *regionalizaci stranické soutěže* (rozpad volebních klání do několika arén s různými konfiguracemi relevantních aktérů) a *fragmentarizaci politické obce* (objevování se skupin s novými politickými identitami, které nejsou založené na teritoriálním základě). Z hlediska volebních souborů jde o trendy, které jakoby působí proti sobě – fragmentovaná politická obec by měla spíše ztěžovat vytváření provinčních volebních arén, v nichž je počet relevantních stran menší, než na úrovni

federální, resp. by měla ztěžovat případnou agregaci identit, založených na regionálním základě. Pokud opravdu takto načrtnutá konfliktní linie získává v kanadské politice na důležitosti, zde naznačené způsoby analýzy pomáhají určit (mezi)stav probíhajícího zápasu mezi regionalizací stranické soutěže a fragmentací politické obce. Tento závěr naznačuje, že mikrosystémová analýza nemusí být – při vhodném použití – pouze pomocnou technikou, nýbrž plnohodnotným výzkumným nástrojem, jehož význam dalece přesahuje hranice zkoumaných okrsků.

Použité zkratky v textu:

BC	Britská Kolumbie
BQ	Quebecký blok
CA	Kanadská aliance
GP	Strana zelených
Ind	Nezávislý kandidát
LP	Liberální strana
N	efektivní počet stran
NDP	Nová demokratická strana
PCP	Pokroková konzervativní strana
RP	Reformní strana
SCP	Strana sociálního úvěru

Poznámky:

- Existují pro to dobré praktické důvody – pokud by např. jako jednotka analýzy byl definován volební obvod, nebylo by vždy možné do ní zahrnout takové práce, které zkoumají závislost stranické soutěže na proměnné, která se jednoduše svou distribucí architektury volebních obvodů vymyká.
- Jak poznamenává Dirk Berg-Schlosser, kolem obou metodologických paradigmat se postupně, v duchu principů sociologie vědeckého života, vytvořila určitá sociální struktura, charakterizovaná ovzduším napětí, vzájemné konkurence a absencí skutečně věcné komunikace.
- Je samozřejmě možné si v mikrosystémové rovině představit některé metody a techniky, které jsou na makro úrovni ztěžují realizovatelné, např. zúčastněné pozorování (při studiu volební kampaně) nebo techniku náhodného výběru, nelze ovšem rozhodně favorizovat perspektivu, že by získaly dominantní postavení.
- Grofman přiznává, že existují i důvody k tomu, aby Downsova kniha nebyla zařazena do kategorie empirické a kvantitativní práce, sám tak ovšem bez pochybností činí.
- Tři díly knihy, obsahující rozsáhlou srovnávací studii o volebním právu a volebním zákonodárství, zkoumání vývoje stranického systému ve sledovaných zemích od roku 1815 s rozčleněním stran do stranických rodin, teorii Caramaniové o nacionalizaci volebního chování a rozsáhlé přílohy, jsou doplněny CD ROMem s kompletními výsledky voleb po jednotlivých volebních okrscích.
- Tento text operuje s pojmy federální, provinční a lokální úroveň federálních voleb, které je zde potřeba krátce vyjasnit, aby se předešlo možnému konfuzi. V tomto případě nejde o analýzu výsledků do provinčních a lokálních *zastupitelských orgánů*, nýbrž o analýzu lokálních, provinčních a souhrnných federálních výsledků do federálního kanadského parlamentu.
- Především je nutné poznamenat, že obě práce vznikly s dvacetiletým odstupem. V roce 1956 proto Duverger zdůrazňoval tradiční pozici obou hlavních stran, konzervativců a liberálů, dalším stranám

přisuzoval periferní postavení, avšak konstatoval, že charakter soutěže na úrovni okrsků netenduje nutně k dualismu. Sartoriho přiřazení Kanady k dvoustranickému typu stranického systému bylo v roce 1976 mj. založeno na faktu, že častá existence menšinových vlád se stala součástí kanadské politické kultury a nenarušovala bipartistickou logiku fungování stranickopolitické soutěže, založené na alternaci nekoaličních vlád. Společně oběma přístupům bylo podceňování role třetích stran a jejich možných systémotvorných aspektů.

- O nějaké formě odcizení NDP nelze uvažovat již z toho důvodu, že několikrát podporovala vládu LP. V případě SCP je naopak pozoruhodný ten moment, že její existence nepřetržovala až do roku 1993. Pokud přijmeme perspektivu, že se u ní projevila reduktivní účinek volebního a stranického systému, budeme nuceni připustit, že nereprezentovala žádné odolávající menšiny. Zbývá navíc vysvětlit, jak se vůbec mohla SCP povést počáteční expanze do strukturovaného a již zformátovaného stranického systému.
- Dovedeno – nikoliv zcela *ad absurdum* – do důsledků, Sartoriho Pravidlo 3 a Zákon 2 neříkají pak nic jiného, že „dvoustranický formát se (působením strukturovaného stranického systému a „silného“ volebního systému) nevytvoří tam, kde se nevytvoří z důvodu existence stran nad tento formát. Ty strany, které jsou eliminovány, jsou eliminovány působením silného volebního systému, ty, které nejsou eliminovány, nemohou být eliminovány, protože jsou stranami odolávajících menšin.“
- Kenneth Carty (Carty 2001) charakterizoval tuto situaci jako stav, v němž čtyři strany „obíhají“ kolem liberálů.
- Takovou pretenzi jistě mají RP (CA) a PCP, avšak prozatím nejsou úspěšní.
- Ostatně sám Duverger připustil, že na mikroúrovni volebních okrsků se v Kanadě dvoustranický formát neuplatňuje.
- Např. na dvojmandátové okrsky v Novém Skotsku a na Ostrově prince Eduarda v letech 1935–1965 a dále odlišný způsob volby v provinčních volbách v západních provinciích (metoda jednoho přenosného hlasu).
- Pokud bychom takto postupovali, byl by počet efektivních stran v každém obvodu 1.
- Autorem tohoto způsobu, jak počítat relevantní strany v okrscích, je Maxmilián Strmiska.
- Pro zemi s poměrným či smíšeným volebním systémem s více jednomandátovými okrsky by pravděpodobně musel být použit mechanismus zcela jiný.
- Vzhledem k zaokrouhlování nemusí být součet % ve volebních výsledcích 100.
- Výsledky jsou převzaty z *Federal Electoral District Profile*, www.elections.ca a Anon.(2001): *Thirty-sixth General Election 1997. Thirty-seventh General Election 2000. Official Voting Results (CD ROM)*, Ottawa, Elections Canada. Děkuji *Elections Canada* za zaslání dodatečných dat.
- Na tomto, či podobném příkladě, lze demonstrovat slabiny Laakso-Taageperova indexu, obzvláště, je-li používán samostatně a nikoliv pouze v kombinaci s dalšími proměnnými.
- Srv. Gaines c.d.
- V případě Britské Kolumbie existují i některé specifické empirické reference, které pro danou názorovou polarizaci založily predispozice, např. kontroverzní smlouva s kmenem Nisgũ, kterou prosadila federální vláda Jeana Chrétiena.
- Resnick poněkud nešťastně staví CA nejen proti LP, nýbrž i proti všem ostatním stranám. Na základě výsledků voleb z roku 2000 pak konstatuje rovnovážný stav *sui generis*, podle kterého polovina voličů BC podporuje antifederalistickou vizi CA, zatímco druhá polovina ne. Podobné dělení je nešťastné, neboť zcela ignoruje reálnou logiku fungování, v níž působení volebního systému vytváří situaci výrazně nerovnovážnou. Vzniká tak podezření, že do analýzy jsou skrytě zaváděny hodnotové dispozice autora. Resnickovi budiž přičteno k dobru, že své stěžejní tvrzení spojil s úvahami o změně volebního systému z prostého většinového na poměrný. Jiných momentů federálních voleb 2000 v Britské Kolumbii si všímají David Laycock (Laycock 2001) a Kenneth Carty (Carty 2001a) – Laycockova teze spočívá v tom, že CA nereprezentuje zájmy Západní Kanady, nýbrž antistranickou politiku, Carty si všímá proměny federální stranické politiky v Britské Kolumbii po roce 1993 a analyzuje štěpení mezi centrálními a periferními oblastmi Britské Kolumbie.

23. Nárůst % „jiných“, reziduálních, subjektů ve volbách roku 2000 je způsoben především volebním ziskem nezávisle kandidujícího Jakea Hoeptnera, disidenta z RP, který v obvodu Portage-Lisgar získal přes 10 % hlasů.
24. V období před rokem 1993 osciloval v Manitobě efektivní počet stran kolem hodnoty 3 (srv. Gaines c.d.).
25. Existují i jiné perspektivy, např. Wiseman (Wiseman 2001) spatřuje hlavní konfliktní linii v préríjních provinciích v jednotlivých přistěhovaleckých vlnách, které osídlovaly Západní Kanadu.
26. Jako vhodné by se proto jevílo doplnit analýzu ještě jedním údajem, nejspíše % rozdílem mezi výsledkem prvního a druhého kandidáta.

Literatura:

- Anon. (2001): *Thirty-sixth General Election 1997. Thirty-seventh General Election 2000. Official Voting Results (CD ROM)*, Ottawa, Elections Canada
- Berg-Schlosser, D. (1995): *Macro-Quantitative vs. MacroQualitative Methods in Political Science – Advantages and Disadvantages*. <http://web.polmeth.ufl.edu/papers/96/bergs95>
- Caramani, D. (2000): *Elections in Western Europe since 1815. Electoral Results by Constituencies* [kniha a CD-ROM], London-New York, Macmillan-Grove's Dictionaries,
- Carty, K.-Young, L.-Cross, W. (2001): *Canadian Party Politics in the New Century*, in *Journal of Canadian Studies* Vol. 35/4
- Carty, K. (2001a): *The Canadian Alliance Party in BC: What place for British Columbia in federal politics*, in *BC Studies* 129, University of British Columbia
- Coppedge, M. (1999): *Thickening Thin Concepts and Theories: Combining Large N and Small in Comparative Politics*. in *Comparative Politics* Vol 31/4 pp.465–476
- Cox, G. W. (1994): *Strategic voting equilibria under the single nontransferable vote*, in *American Political Science Review*, 88/3
- Downs, A. (1957) : *An Economic Theory of Democracy* New York, Harper and Row
- Duverger, M. (1978): *Political parties*, London, Methuen
- Elections Canada (2002) – souhrn volebních výsledků www.elections.ca
- Gaines, B. J. (1999): *Duverger's Law and the Meaning of Canadian Exceptionalism*, *Comparative Political Studies*, Vol. 32/7: 835–861
- Grofman, B. (2000): *Rein Taagepera's Approach to the Electoral Systems. Ten Methodological and Theoretical Percepts* pracovní text <http://hypatia.ss.uci.edu/ps/personnel/grofman/Taagepera%20Approach.pdf>
- Lakso, M. – Taagepera R. (1979): „Effective“ number of parties: A measure with application to Western Europe. In *Comparative Political Studies* Vol. 12/1.
- Laycock, D. (2001): *The Canadian Alliance party in BC: Saying No. BC voters and the Canadian Alliance in the 2000 federal election*, in *BC Studies* 129, University of British Columbia Press
- Lusztig, M., James, P., Moon, J. (1997): *Falling from grace: Nonestablished brokerage parties and the weight of predominance in Canadian provinces and Australian states*. in *Publius*, Vol. 27/1
- Niemi, R. G., Fuh-Sheng Hsieh, J. (2002): *Counting Candidates: An Alternative to Effective N (With an Application to the M+1 Rule in Japan)* in *Party Politics* Vol. 8/1, 26 s.
- Palfrey, T. R. (1989): *A Mathematical Proof of Duverger's Law* In Ordeshook, P. C: *Models of Strategic Choice in Politic*, Michigan, Ann Arbor, University of Michigan Press.
- Rae, D. (1969): *Political Consequencies of Electoral Laws*, New Haven, Yale University Press
- Resnick, P. (2001) : *The Two British Columbias*, *BC Studies* 129
- Riker, W. H. (1982): *The two-party system and Duverger's law: An essay on the history of political science*, *American Political Science Review*, 76/4
- Ruff, N. J. (2001): *Birth Pangs. The Emergence of British Columbia Fifth Party System*, in Thorburn, H. G., Whitehorn A. (eds.): *Party Politics in Canada*, Toronto, Pearson Education Canada Inc.
- Sartori, G. (1976): *Parties and Party Systems. A framework for analysis*, Cambridge, Cambridge University Press
- Sartori, G. (2001): *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha, SLON.
- Sayers, A. (2000): *Parties, Candidates and Constituency Campaigns in Canadian Elections*. Vancouver, UBC Press
- Strmiska, M. (1996): *Třetí strany a multidimenzionální politika. K vývojovým tendencím kanadské stranické soustavy*, *Politologický časopis* Vol. 3/3
- Strmiska, M. (1997): *Kanadská stranicko-politická soustava. Kanadský bipartismus a multipartismus* Brno, Masarykova univerzita v Brně
- Strmiska, M. (2001): *Volební systémy a stranickopolitické soustavy: „Silné“ volební systémy, stranické systémy a Sartoriho „volební zákony“*. Středoevropské politické studie Vol 4/3 www.iips.cz/seps
- Taagepera, R. – Grofman, B. (1985): *Rethinking Duverger's Law: Predicting the number of parties in plurality and PR systems – Parties minus issues equals one*, *European Journal of Political Research* 13/4.
- Wiseman, N. (2001): *The Pattern of Prairie Politics* in Thorburn, H. G., Whitehorn A. (eds.): *Party Politics in Canada*, Toronto, Pearson Education Canada Inc.